821.161.2
П52
2014
С 1212339

ЄВГЕН
ПОЛОЖІЙ

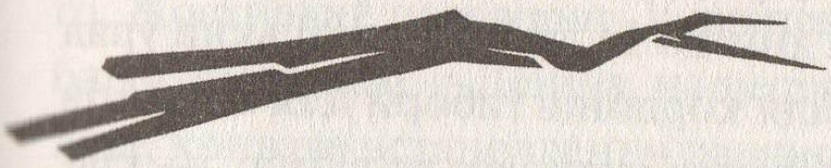

ФІНАЛЬНИЙ ЕПІЗОД

ВІЙНИ, ЩО ТРИВАЄ 400 РОКІВ

Vivat

ВОДА

Баба-яга живе в кухні на антресолі. Принаймні так твердять дорослі. Гриць навіть бачив її кілька разів. А якщо й не бачив, то точно чув, як вона там шарудить і час від часу щось бурмоче. Така ж доконана реальність, як зараз — хтось там, нагорі, на другій поличці камери «столипінського» арештантського спецвагона, глибоко дихає уві сні — кого він жодного разу не бачив, але точно чує.

«Гриць — лежить горілиць».

Він мало що пам'ятає з раннього дитинства. Новорічна ялинка, костюм Петрушки, пакунок із подарунком. А що в пакунку? Який подарунок? Здається, велика пластмасова вантажівка, потім він тягав її за собою на мотузці квартирою — будував Байкало-Амурську магістраль із рваних шкарпеток та погризених олівців — від потертого дивана до зламаної шафи. Інші події і слова з дитинства Хтось дуже дбайливий ретельно стер із пам'яті, наче гумкою. Той, Хто піклувався про його душевне здоров'я і, можливо, вже тоді мав на Гриця плани. А набутий досвід приховав глибоко всередині, залишивши пережити ще раз далеким «потім».

Якщо те «потім» станеться, звісно.

— Їдьте до Польщі, — сказав пастор дружині на прощання.

— До Польщі? Хто нас прийме? Нас так багато.

— Хтось обов'язково знайдеться. — Пастор був певен, що поляки допоможуть. Тиждень тому він читав у новинах, що за кілька днів до 24 лютого польський уряд почав розгортати біля кордонів табори для біженців з України. Польський уряд готувався до війни... — Їдьте до Польщі. Потім вирішимо, куди далі.

— Там немає жодної знайомої нам людини.

— Є один родич.

— Ти ніколи не казав! — здивувалася дружина.

— Мій прадід. Степан Гаврилович. Загинув у 1945-му. Похований між Варшавою і Краковом.

Пастор знайшов прадіда по лінії матері через пошуковий сайт, присвячений учасникам Другої світової війни. Набрав у пошуку прізвище, ім'я і по батькові — на моніторі з'явилася інформація: мобілізований — листопад 1943 року, Сумська область, Ульянівський РВК. Бойовий шлях: 287 СД, рядовий, стрілець. Нагороди: орден «За відвагу». Загинув: 12.01.1945 між Краковом та Варшавою. Похований у братській могилі під с. Ліпини, північно-західна окраїна. Пастор дуже хотів туди з'їздити, побачити на власні очі могилу, прочитати на меморіальній плиті прізвище, покласти квіти, помолитися. Не встиг. Тепер хіба хтось із дітей провідає.

Про Степана Гавриловича пастор назбирав інформації всього на кілька рядків. Прадід тридцять сім років свого короткого життя, якщо слідувати порядку й кількості історичних подій, жив дуже довго. Народився в багатодітній родині, найменший син, — на Слобожанщині, у Харківській губернії Російської імперії за царя Миколи II у 1908 році, загинув — за генерального

секретаря Комуністичної партії СРСР генералісимуса Йосипа Сталіна в 1945-му. Дитиною пережив Першу світову, падіння царату, Тимчасовий уряд Керенського, Жовтневий переворот, Українську Народну Республіку, підлітком — Леніна, нашестя більшовиків, Сталіна, криваве встановлення радянської влади (пастор натрапив в архіві на запис — в один осінній день на їхньому невеликому хуторі розстріляно одразу шестеро селян). 1928 року Степан Гаврилович одружився (двадцять років — стандартний вік для одруження хлопців у той час), за рік (перша дитина майже завжди в ті часи народжувалася за рік після весілля) народився старший син. Родина жила незаможно, тож вирушили шукати щастя до Сибіру — туди українців завжди охоче кликали. Там і перечекали голод, який виморив у 1932—33 роках на Слобожанщині силу-силенну людей. На сибірському лісоповалі розтрощило праву руку, залишився без двох пальців. Повернулися додому — працював у колгоспі, жили, як і більшість, злиденно. Через каліцтво не мобілізували в 1941 році. Зате в 1943-му, одразу після звільнення села від німців, у Червону армію загребли всіх чоловіків віком від шістнадцяти до шістдесяти — хворих, здорових, із пальцями чи без. Зброю дали хіба кожному десятому, про військову форму й не згадували. Називали таких «піджачниками» або «свиточниками» — за чорним кольором піджаків, куфайок або іншого цивільного верхнього одягу, який носили мобілізовані. Степанові Гавриловичу порівняно з іншими пощастило. За два роки війни встиг багато разів перелякатися, але не загинути в перших боях, кілька разів сходити в атаку й один раз проявити

героїзм і заслужити орден, та назавжди здивуватися, побачивши, як живуть пересічні люди в Польщі. Більшість же «свиточників» зі Слобожанщини загинула під час форсування Дніпра одразу після мобілізації. На тому ж сайті пастор знайшов список — майже всі мобілізовані уродженці Т-ї слобідки числилися зниклими безвісти в один період — листопад 1943-го, за один тиждень. На жаль, ані світлин прадіда, ні листів, ані спогадів не зберегли. Принаймні пастор про них не знав. Тому й хотів поїхати на могилу, щоб проростити, відновити цю, раніше йому невідому родинну гілочку.

Тепер, звісно, не до минулого. Відчуття таке, наче «вчора» немає, не існує. Начебто між 23 лютого 2022-го й усіма попередніми днями та ночами життя, що йому передували, та 24 лютого 2022 року у Всесвіті викопали величезну траншею, натягнули колючий дріт, поставили протитанкові «їжаки» і на додачу замінували всю нашу галактику — Чумацький Шлях — вздовж і навколо. «Напевне, — думав пастор, — те, що трапилося 24 лютого, важко означити як "життя змінилось" або навіть "життя кардинально змінилось". Життя змінилося — це коли замість кішки заводиш собаку. Або з родини йде чоловік чи дружина. Або помирає близька людина, яка щоденно впливала на тебе, а тепер її раптом не стало, і не знаєш, як жити далі. Або ти переїхав, або змінив роботу. А коли домашні собаки й кішки бігають вулицями в пошуках убитих господарів; дружині, чоловіку або дитині вибухом відриває голову, то про це не можна сказати "життя змінилось". "Почалося цілком інше життя", — так правильно сказати. Інше життя, яке

потрібно прийняти таким, яким воно є. І лише справа часу, коли смерть привітається з тобою».

Увечері пастор із капеланами зібралися в притулку. На Слобожанщині рашисти захопили, а потім покинули беззахисні Суми, захопили так само беззахисні Боромлю і Тростянець, але не змогли взяти Охтирку, де на смерть стоять солдати Національної гвардії, ЗСУ і хлопці з Тероборони. На Київщині триває битва за Гостомель, тримають оборону Харків та Чернігів. «Значить, не все втрачено. Значить, можна зупинити цю навалу!» — схвильовано, з надією в голосах гомонять капелани. Але чи справді вірять в таку можливість — перемогти другу за силою армію світу? Тому намагаються не говорити про глобальні речі. Але не виходить — як ніколи, почуваєшся частиною країни, по якій, наче по твоїй шкірі, повзуть ворожі танки. Доки говорили й вирішували, пастор устиг подивитися в ютубі промову Путіна про оголошення війни, яку той назвав «спеціальною військовою операцією». Приблизно такого тексту пастор від кремлівського демона й очікував, нічого нового той не сказав, тому здригнувся лише раз — коли Путін проскрипів крізь зуби: «Ми вам покажемо, що таке справжня декомунізація!» На цих словах у Путіна перекривило обличчя, і пастор нарешті побачив те, що кремлівський демон завжди так майстерно вмів приховувати, — ненависть до всього живого.

— Денацифікація? Він сказав «денацифікація»? — перепитували капелани. — Що він має на увазі? Вони спалюватимуть українські книжки на площах? Як нацисти?

— Він сказав, що стрілятимуть тільки по військових об'єктах! Але ж вони стріляють по житлових кварталах! Вони вбивають мирних людей! Як таке можливе? Може, Путін про це нічого не знає?

Пастор мовчав. Протягом двох місяців він намагався пояснити людям, переконати їх, що війна невідворотна й що вона — на винищення. Пощади не буде нікому. Але навіть зараз багато хто відмовляється вірити в те, що бачить на власні очі.

Рахували, скільки потрібно грошей, щоб завтра зранку докупити продуктів і медикаментів, зробити запаси води й пального. Зважували, де можна що купити, як доставити, хто потребує в першу чергу, кого негайно евакуювати.

— Треба перш за все дістати більше води! — повторив тричі Аркадій, і, звісно, був сто разів правий: з питною водою в Маріуполі завжди негаразди. Південне промислове майже півмільйонне місто на березі моря — як могло тут із питною водою бути інакше? — Знаю кілька природних джерел, потрібні порожні бутлі.

У пастора задзвонив мобільний — нарешті озвався Іван, офіцер-контррозвідник.

— Ви де? — запитав, не вітаючись.

— У притулку. Плануємо з військовими капеланами, нашою командою, завтрашній день. Ми...

— Пасторе, збирайте дітей, сідайте в автобуси й негайно виїжджайте з міста!

— Ні-ні, ми нікуди не поїдемо! Ми маємо план. Дітей відправимо завтра зранку, а самі...

— Завтра зранку буде пізно. Рашисти перейшли Чонгар і маршем рухаються в бік Маріуполя.

— Перейшли Чонгар? Там же укріплення, наша армія!

— Немає часу пояснювати! Маєте сорок хвилин на збори. Інакше потрапите в оточення.

— Ні, я залишаюся! — Пастор не хотів, не міг нікуди їхати з міста.

— Пасторе, не час сперечатися.

— Я й не сперечаюсь. Але не поїду.

— Ви ж військовий капелан? — Голос Івана набрав металу. — Значить, мусите виконувати наказ старшого за званням. Наказую вам і вашій капеланській команді протягом сорока хвилин покинути Маріуполь! Ви відповідальні за евакуацію родин військовослужбовців! До вашої колони доєднаються кілька автівок із жінками та дітьми. Виконуйте!

Пастор сидів за столом поміж капеланів, стиснувши мобілку в руці. У слухавці звучали короткі гудки. Пастор, здається, хотів роздушити телефон, а може, вичавити з нього дзвінок будильника, який би його розбудив і він розпочав свій звичайний робочий ранок 24 лютого в мирному Маріуполі. Але будильник мовчав. А сказане Іваном кардинально змінювало уявлення про найближче майбутнє. Що сталося на Чонгарі? Чому рашисти пройшли перешийок, що розділяв Крим і материкову Україну, так швидко? Зрада? Наразі неважливо, Іван мав рацію. Пастор також розумів, що тепер не йдеться ні про продукти, ні про воду, тепер важливо швидко зібрати речі, сісти в автобуси та машини й вивезти дітей із притулку та родини військових із міста.

— Григорію, що сталося? — запитав Аркадій. — Щось серйозне?

Пасторові вистачило десяти хвилин, щоб зібрати речі. Насправді «тривожні» валізи стояли зібраними ще з листопада. Час від часу він щось діставав звідти, щось клав назад, щось забував покласти, але зараз уже не мав часу та бажання розбиратися. Дім ще не охолонув від дітвори, тримав у собі запахи парфумів і ліків дружини, в ньому ще відчувався дух рідної домівки, що його людина впізнає серед тисяч інших. Пастор дуже хотів забрати ці запахи із собою, прихопити у валізку або наплічник, щоби віддати дітям і потім випустити, наче повітряні кульки, десь на чужині й хоча б запахи там мати свої, домашні. Та знав, що це не підвладне людині. Він зайшов у дім за звичкою обережно, тихо — завжди боявся розбудити когось із малих, — але одразу побачив розкидане на підлозі взуття, дитячі речі та іграшки і ледь стримав клубок у горлі. Відколи це він став таким сентиментальним стариганом? Дім дістався їм із дружиною недобудованим двадцять років тому. Відкладали щомісяця кошти, робили помалу перепланування, ремонт, але одночасно мешкали й були тут щасливими. Нарешті, буквально днями, закінчили (ну майже!) роботи й навіть купили меблі (майже всі, бо старші діти й далі спали на матрацах на підлозі). Це був дім усього їхнього життя. Дім-мрія. Дім-фортеця для їхніх дітей. І тепер вони змушені його покинути.

Пастор перекрив воду й газ, вимкнув бойлер та електричний котел, іще раз обійшов та оглянув електричні прилади. Не забув він ані про свій перший хрестик, ані про світлину прадіда Петра — байдуже згадував, що ще з речей потрібно взяти, але більшість часу витратив на те, що безцільно тинявся, заглядав у дитячі кімнати,

їхню з дружиною спальню, наче шукав щось важливе, забуте в ранковому поспіху.

З розкраяним серцем повернувся в притулок.

Принишкла дітвора сиділа по автобусах. Пастор зауважив, що до їхньої невеличкої колони прилаштувалися кілька незнайомих автівок.

— Родини військових, — підтвердив Аркадій. — Усі на місці. Можемо їхати.

Пастор подзвонив Іванові.

— Пасторе, ви готові?

— Так.

— Надсилаю маршрут на телефон. Їдьте тільки за ним! Дорогою до вас доєднаються ще кілька автівок.

Коли нарешті після кількох дзвінків Івана, коротких нервових зупинок і очікувань колона під гуркіт канонади виїхала з Маріуполя, пастор збагнув, що не має звісток від своїх дітей і дружини вже кілька годин. Він сподівався, що нічого страшного не сталося — просто тимчасово потрапили в зону, де немає мобільного зв'язку. У мирний час від Маріуполя до Запоріжжя їхати із зупинками від сили години три — три з половиною, всього-на-всього 225 кілометрів. Але сьогодні за кілька годин їхня перша колона не проїхала й половини шляху. Коли пастор останній раз говорив із дружиною, у нього трусилися руки. «Не переймайся, коханий! — заспокоювала й втішала Світлана, хоча мало відбуватися, здається, навпаки. — Ми прорвемось!» Від Юрія Васильовича пастор знав, що над колоною пролітали російські гелікоптери, неподалік бахкало, стріляло, що колона, ні на секунду не зупиняючись, повільно плелася поміж тьми-тьмущої машин та автобусів. Заправки

Євген Положій — сучасний український письменник і сценарист. Автор 13 книжок, зокрема «Мері та її аеропорт», «Дядечко на ім'я Бог», «Риб'ячі діти», «Іловайськ», «Перехрестя». Створив сценарії для фільмів «Родинна справа», «Кордон», «Білборд біля цвинтаря».

Пастор-євангеліст, військовий капелан і багатодітний батько Григорій Мотуз гостро відчуває нудотний подих великої війни, що насувається безшумно, як анаконда. У Маріуполі мало хто вірить, що Росія наважиться напасти, а вже за лічені дні повномасштабного вторгнення місто Марії перетворюється на пастку.

Пастор евакуює людей, його волонтерський капеланський батальйон працює в «сірих» зонах по всій лінії фронту, а сини воюють і рятують людей пліч-о-пліч із батьком.

Під час одного з виїздів Григорій, осліплений вибухом, потрапляє в полон. Прикутий до підлоги у «столипінському» вагоні, він пригадує власне життя: дитинство, службу в радянській армії, боротьбу з наркомафією за безпритульних підлітків, пошук свого коріння і правди у мареві російської пропаганди…

Війна між Світлом і Темрявою, між цивілізаціями життя і смерті триває понад 400 років. І настав час для фінального епізоду.

Текст побудовано на реальних історіях і архівних документах.

ISBN 978-617-17-0107-6

Інтернет-магазин
vivat-book.com.ua

Vivat
ВИДАВНИЦТВО